

De Kerk: het 'nieuwe' dat al is gekomen

Zo is dus wie in Christus is, een nieuwe schepping: het oude is voorbij, het nieuwe is al gekomen

2 Korintiërs 5,17

Haarfijn wist Brigitte Kaandorp het te verwoorden in haar voorstelling. Een levenshouding die zomaar tot levensinstelling wordt. Het komt allemaal samen in dat ene liedje dat ze daarin zingt: "Ik heb een heel zwaar leven". Ze verwoordt daarin de houding die we ons soms aanmeten waarin alles te zwaar en te veel is. Niets kan, en alles moet. Om eerlijk te zijn: deze levensinstelling houdt niet op bij de 'deuren' van de Kerk. Gemeenten, kerkenraden en predikanten kunnen er mee behept zijn. Het moet dus anders. De Kerk van Christus in Nederland staat voor grote uitdagingen. Wat doe je in tijden van secularisatie en in razend tempo afnemende ledenaantallen? Vernieuwen, pionieren en missionair zijn, dat zijn de toverwoorden. Het roer moet om en nieuwe wegen moeten bewandeld. Maar waar leidt die nieuwe koers naar toe? Heb je daar niet richting en perspectief voor nodig? En: wat is dat roer?

Pinksteren is bij uitstek het feest van de vernieuwing. Het is het moment waarop het roer om ging want God schiep op dit feest, uit de kring van de twaalf apostelen, iets nieuws: de Kerk! Vernieuwing hoort bij het wezen van de Kerk, en dat houdt in dat in elke tijd opnieuw gezocht dient te worden naar nieuwe wegen om de grote daden van God te verkondigen aan ieder volk en alle mensen. Alleen is de vraag op welke manier? Door drifstig alles op z'n kop te zetten of door steeds weer terug te keren naar de bron van de vernieuwing? De juiste weg is eigenlijk vrij eenvoudig. De Kerk, gebouwd op het getuigenis van de twaalf apostelen, is vernieuwing in zichzelf want God riep met Pinksteren een nieuwe schepping tot aanzien. In de Kerk is het nieuwe al gekomen en onder ons tegenwoordig. Het enige waartoe wij geroepen zijn vandaag is: putten uit die vernieuwing.

Vernieuwing heeft alles te maken met het Pinksterfeest. Waarschijnlijk was Lukas, de auteur van het boek Handelingen en het evangelie dat op zijn naam staat, op de hoogte van de tendens in het Jodendom van die tijd, om Pinksteren te koppelen aan de verbondssluiting tussen JHWH en Israël aan de voet van de Sinaï. Daarmee kreeg het feest steeds meer het karakter van een vernieuwing van het verbond. Het is nu juist op dat moment dat de Heilige Geest komt en neerdaalt op de twaalf apostelen en de andere leerlingen, waardoor ze in staat worden gesteld om in begrijpelijk taal de grote daden van God te verkondigen aan alle volken, van Jeruzalem tot in het hart van de heidenwereld, Rome.

Het Pinksterverhaal doet denken aan Noach die tegen het einde van

Inhoud

Meditatie	81
Drs. H.Z. Klink, Ouddorp	
Buiten de marges...	82
Bespreking van het laatste boek van prof. dr. A. van de Beek	
Dr. H. Klink, Hoornaar	
Brood om van te leven	85
Dr. J.G. Barnhoorn, Nunspeet	
Hoe het leven van Jezus beschreven werd	87
Dr. P. de Vries, Hardinxveld-Giessendam	

Een woord van C.H. Spurgeon

Rein te zijn voor het aangezicht van de Here, dat is juist het verlangen van ieder die berouw heeft en de hoogste begeerte van de verst gevorderde gelovige.

de zondvloed een duif losliet om te zien of de aarde weer bewoonbaar was geworden. De duif, teken van de Heilige Geest, zweefde over de wateren, en vond uiteindelijk een olijfblad. God creëerde door het water van de zondvloed heen een nieuwe schepping waarin mensen in vrede konden leven. Je zou kunnen zeggen dat God de Vader door Christus op de Pinksterdag het verbond met Noach nieuw leven inblies zodat alle mensen kunnen delen in de gave van de heilige Geest. Wat eerst nog alleen voor Christus als prototype 'nieuwe mens' gold, toen hij werd gedoopt in de Jordaan, namelijk dat alleen op hem de Heilige Geest neerdaalde in de gestalte van een duif, dat is nu mogelijk voor alle volken. Zo kan iedereen worden tot

een nieuwe schepping.

Dus: Ben je op zoek naar vernieuwing? De Kerk van Christus, ontstaan uit het scheppende werk van de Geest is 'zichtbaar geworden vernieuwing'. Klagen over 'een zwaar leven' als kerk vandaag de dag, is niet nodig. Evenmin een onverzadigbare drang om alles anders te doen. Alleen een hernieuwde concentratie op de bron van de vernieuwing – Vader, Zoon en Heilige Geest – en het mysterie van de Kerk als nieuwe schepping door de Geest, maakt ons tot een vrolijke en vreugdevolle Kerk met een woord voor de wereld, en die bestand blijft tegen de stormen van de tijd.

Proponent H.Z. Klink, Ouddorp

Buiten de marges...

Bespreking van het laatste boek van prof. dr. A. van de Beek

Een kennis van me bracht een gesprek op het laatste boek van prof. dr. A. van de Beek *Mijn Vader, uw Vader*. Een bepaalde opmerking zorgde ervoor dat ik de wenkbrauwen wat fronste: 'Jezus is gestorven met de waarom-vraag op zijn lippen – in de godverlatenheid'? Hij stelde me voor het te recenseren. Na enige aarzeling heb ik het gekocht. Ik moet bekennen dat het lezen ervan een steeds sterker wordend verzet in me opriep.

Een vraag – geen antwoord

Van de Beek vraagt in zijn boek aandacht voor de vraag wie God de Vader is. Dat wordt zichtbaar in de geschiedenis van Jezus van Nazareth, die Gods Zoon, die God zelf is. Vooral het Marcus-evangelie, het 'evangelie van Gods verborgenheid' is belangrijk. Marcus vertelt over het begin en het einde van Jezus'

optreden. 'Jezus eindigt zijn leven in deze wereld als een veroordeelde aan het kruis.' Van de Beek onderzoekt in zijn boek waarom God zich zó vertoont!

Het klassieke antwoord dat Hij om onze zonde leed, voldoet niet echt. Dichterbij komt het antwoord dat Jezus zich vereenzelvigd met de gelovigen die lijdten. Maar vooral: 'Hij is gekomen tot het zijne.' De parallel tussen Jezus' lijdensgeschiedenis en die van de mensheid laat zien dat de mensheid 'het zijne' is. 'Het leven van de mensen is afbraak tot de dood erop volgt.' Zo is ook Jezus' leven: 'Jezus van Nazareth stierf kinderloos nog maar goed dertig jaar. Zelfs zijn graf was nog leeg. Men kent en vindt de standplaats zelfs niet meer van dat leven dat zo veelbelovend begon.' Van de Beek citeert De Kruijf: 'Op Golgotha zien we alleen mislukking, martelaarschap, moord, zonde, fiasco. Historisch gezien zien we er op geen wijze Gods hand in. God is daar nergens. Er is verlatenheid.'

Waarom is de wereld zo? Waarom is het kwade er? Het is de vraag van Augustinus, die zei: het kwade is afwezigheid van het goede (actieve beroving van het goede door de mens). De toon van Van de Beek krijgt, als hij dit ophaalt, iets cynisch: 'Op die manier wordt God weliswaar helemaal buiten het kwade gehouden, maar laat Hij blijkbaar de mens zijn gang gaan.' Augustinus wekt de schijn dat de schepping niet geworden is, wat God ermee bedoelde. Hij lijkt te zeggen: 'de aannemer heeft het huis afgeleverd, maar hier en daar zit een scheve muur en het dak lekt her en der.' Van de Beek: 'Men moet juist staande houden dat de schepping is zoals God die wilde: 'Hij gebiedt en het staat er.' Bovendien: 'in de Bijbel hebben zonde en

Colofon

Ecclesia, voorheen 'Kerkblaadje', is een uitgave van de Stichting Vrienden van Dr. H.F. Kohlbrugge en verschijnt zaterdags om de veertien dagen.

Redactie: Drs. M. den Admirant, Drs. L.J. Geluk, Mw G.M. van Ommen-Middelkoop

Eindredactie: Dr. H. Klink

Vaste medewerkers:

Dr. J.G. Barnhoorn, Dr. R. Fernhout, Drs. H.J. Lam en Dr. M. Verduin.

Redactieadres: Dorpsweg 11, 4223 NA Hoornaar, tel. 0183-581321

Internet-adres: www.ecclesianet.nl

ISSN nummer: 2542-7725

Abonnementprijs: € 30,50 per jaar

Adreswijziging en abonnementen: gm.v.ommen@kpnplanet.nl

Administratie: Baron Bentinckstraat 51, 7731 EK Ommen tel. 0529 456729, Postbankrekeningnr. NL72INGB0000 8871 47

Adm. Ecclesia/Kerkblaadje te Ommen of Bankrekeningnr. NL95RAB00348 9696 19 t.n.v.

St. Vrienden van Kohlbrugge te Ommen

Druk: Langeveld grafische afwerking BV, Zoetermeer

kwaad ten diepste wel een actief karakter.' Dit actieve karakter van de zonde schrijft Van de Beek toe aan de mens en aan God: het is 'ook een daad van God.' 'Jesaja zegt immers: 'Waarom brengt U ons ertoe om van Uw wegen af te wijken?' God verhardt de farao. En: buiten zijn wil gebeurt niets. Om die reden vragen mensen: 'Waarom?' 'Als de reden alleen de zonde van de mens was, hoefde dat niet meer gevraagd te worden,' aldus Van de Beek. Hij voegt eraan toe: Om deze redenen blijven de gelovigen 'waarom?' vragen.

Het antwoord op hun vraag schuilt in de 'waarom?'-vraag van Jezus aan het kruis. Volgens het Marcusevangelie heeft Jezus maar één kruiswoord gesproken: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt U Mij verlaten?' De Vader, aldus Van de Beek, had Jezus in de steek gelaten. In deze verlatenheid is Hij gestorven. Het antwoord op zijn 'waarom' geeft God niet. Daarom is er ook geen antwoord. 'God is nu eenmaal zo'. 'Hij is die Hij is.' Je hebt het ermee te doen; dat is Gods soevereiniteit. Het merkwaardige is dat God zelf in Jezus (Jezus is God en Hij is ook de Schepper) deze 'waarom'-vraag gesteld heeft aan zichzelf, zonder een antwoord te krijgen. Van de Beek bedoelt dat God mede het kwaad in de schepping bewerkte en op het terechte 'waarom?' dat Jezus ook in zijn Naam stelde niet antwoordde. Daar moest Hij het mee doen. En wij ook.

Toch een antwoord?

Toch is er een antwoord, volgens Van de Beek. Alleen, *niet* aan deze kant van het graf, maar aan de andere kant – als het Pasen wordt. Maar zelfs met Pasen is het antwoord dat God laat zien nog vaag en omfloerst. Jezus zelf laat zich immers volgens Marcus als de Opgestane niet of nauwelijks zien. Maar de apostolische prediking en de Geest houden ons toch op grond van Pasen voor dat God Jezus opwekte en verheerlijkte. Wat wil dat zeggen? Deze 'onverbiddelijke' God die geen antwoord gaf, heeft Jezus opgewekt. Van de Beek suggereert: De Vader heeft het optreden van Jezus', d.w.z. zijn vragen tot in de dood goedgekeurd, ook al geeft Hij geen antwoord op de 'waarom-vraag' (daar is geen antwoord op). Vooral heeft Hij goedgekeurd dat Hij deze vragen in solidariteit met de mensheid droeg en tot in de dood leed. Zo is het mogelijk gemaakt dat de mensheid dankzij deze solidariteit dezelfde weg als Jezus kan gaan, sterft en opstaat. – God ontfermt zich op die manier over de vragende mensheid. God geeft dus geen antwoord op de vraag naar het lijden. Vast staat dat Hij er schuld aan heeft. Het 'waarom?' is en blijft onduidelijk, maar in Jezus

leed Hij er zelf aan en legde Hij zichzelf de vraag naar het lijden voor. Door Jezus op te wekken en te verheerlijken wordt duidelijk dat God wilde dat Jezus dit deed om ons van de oude schepping te verlossen, waar voorgoed een minteken voor staat. Dat minteken is en blijft te zien. Want in de hemel blijft Jezus de Gekruisigde.

Diametraal in tegenspraak met Johannes

Het is duidelijk dat hier een theologische aardverschuiving plaatsvindt. Van de Beek schuwt het niet het probleem van het lijden in het wezen van God te leggen. Het wordt een binnentrinitarische problematiek. Dit blijkt uit een passage over de verhouding van de Vader en de Zoon, die ik met aarzeling weergeef. Ze laten zien dat Van de Beek nergens halt maakt. Als hij het heeft over het 'waarom?' van Jezus en het zwijgen van God op Golgotha typeert hij deze verhouding als 'het *diepste* (curs. HK) wat ooit gesproken is in de Drie-enige God.' Dit 'wordt in het bijzijn van mensen gezegd.' 'Nu weten we wie God is en hoe het is tussen de Vader en de Zoon. Het diepste wat de Zoon uitspreekt, is een vraag en het is een vreselijke vraag.' Het diepste in de verhouding tussen Vader en Zoon is die van vragen en zwijgen...!

Wat Van de Beek zegt, is volstrekt en diametraal in tegenspraak met het Johannesevangelie, vooral met wat Jezus in de slotgesprekken naar voren brengt. Hij beweegt zich apert buiten wat de Schrift zegt over de Drie-enige God.

Waar ligt de kern van deze vertekening? Van de Beek betreft het mens-zijn van Jezus zozeer op het God-zijn dat beide vereenzelvigd worden. Alles wat van Jezus gezegd wordt, wordt zondermeer ook van God gezegd. Waarom doet hij dat? Omdat hij op die manier een antwoord kan construeren op het lijden, waarmee hij uit de voeten kan. In het boek *Jezus Kurios* stelde hij dat als Jezus de schuld op zich neemt, God de schuld op zich neemt. Als Hij dat doet, is Hij ook schuldig.... In dit boek roept Jezus 'waarom' en eindigt Hij zijn leven in verlatenheid. Dus Góð roept 'waarom' en sterft (in Jezus) in de verlatenheid tegenover de Vader die dit laat gebeuren.... En Pasen moet dat goed maken, terwijl deze werkelijkheid zoals deze geschapen is van een minteken wordt voorzien. Wat volgens Van de Beek dankbaar maakt, is dat deze werkelijkheid het terrein was waarop ruzie gemaakt werd, een ruzie die aan de andere kant van deze werkelijkheid (Pasen) wordt goed gemaakt. Maar als zodanig wordt de schepping (terecht, want God is schuldig) van een minteken voorzien.

Wat op Golgotha gebeurde

Van de Beek bouwt zijn betoog op vanuit het Marcus-evangelie. Hij gaat voorbij aan het lijdensevangelie uit Johannes en Lukas. Uit dit Evangelie (het vroegste) zou blijken dat Jezus stierf in verlatenheid. Marcus noemt immers maar één kruiswoord: 'Mijn God, mijn God waarom verlaat U mij?'

Van de Beek gaat daarmee voorbij aan veel van wat Marcus schrijft over wat gebeurde op Golgotha, ondermeer aan wat er staat over duisternis van het zesde tot het negende uur. Marcus zegt niet voor niets dat Jezus zijn kruiswoord op het negende uur riep. Direct na de uitroep brak het licht door. Het spreekt voor zich dat hij duidelijk wilde maken dat Jezus Gods nabijheid opnieuw ervoer! Dan roept Jezus opnieuw met grote stem en sterft Hij. Dit moet zo indrukwekkend geweest zijn dat de centurio die er stond, riep: 'Waarlijk dit was een godszoon!'

Van de Beek vermeldt nergens dat gezaghebbende exegeten, als Lagrange en Joseph Ratzinger een heel andere uitleg gaven van Jezus' kruiswoord dan hij. Lagrange wijst erop dat het kruiswoord een citaat is uit Psalm 22. Jezus heeft geweten dat er in de Psalm staat 'Gij hebt gehoord!' en dat de Psalm uitliep op de jubel waarmee ook Jesaja 53 eindigt! Aan deze Psalm heeft Jezus zich vastgehouden en zo typeerde Hij zich als de lijdende rechtvaardige, die zeker verhoord zou worden.

Nieuwtestamentische prediking

Dat Jezus niet stierf met een waarom-vraag waarop geen antwoord kwam, maakt ook de prediking van de eerste christelijke gemeente duidelijk. De weerslag daarvan vinden we in de brief aan de Hebreëen.

In Hebreëen 11 stelt de schrijver keer op keer dat de gelovigen van het OT 'door het geloof' 'getuigenis' hebben gekregen: d.w.z. Gods goedkeuring. Deze goedkeuring werd zichtbaar tijdens hun leven! Van Henoch staat: 'voor zijn wegneming kreeg hij getuigenis dat hij God behaagde.' Zo was het bij Abel, Noach, Abraham, Jozef, Mozes enz. Door hun geloof kwam al iets aan het licht van wat later volledige realiteit zou worden. Zo verborg Rachab de verspieters voordat de muren vielen. Door het geloof anticipeerde zij op het heil dat komen zou, waardoor er van dat heil al iets zichtbaar werd. Van deze gelovigen geldt dat zij het volkomene waarop zij hoopten, nog niet ontvingen. Dat is voor de nieuw-testamentische gemeente anders. Hoe kan dat? Door Jezus. Hij voldeed wat bij de gelovigen in het OT ten dele aanwezig was. Bij Hem, de Leidsman en Voleinder van het geloof trad het volle heil, terwijl Hij erop anticipeerde,

al voluit in het licht. En dat in het 'hier en nu'! 'Hij heeft om de vreugde die Hem in het vooruitzicht werd gesteld het kruis verdragen en de schande veracht en zit (daarom HK) nu aan de rechterhand van de troon van God.' Door het geloof heeft Jezus dus het kruis verdragen. Door de vreugde die Hem in het vooruitzicht werd gesteld voor ogen te houden, ontving Hij daar en toen (!) de kracht om het kruis te verdragen en de schande te verachten. Zo werd het heil aan het kruis zichtbaar. Daar kreeg Hij getuigenis. Het komende heil brak aan het kruis door in de aardse werkelijkheid. Door het geloof baande Hij de weg naar het heiligdom. Om die reden staat in het Johannesevangelie dat Jezus aan het kruis verhoogd, verheerlijkt werd. Het is waar: de Geest leert ons dit zien, maar de Geest leert ons wel de realiteit waarnemen! Zo is de nieuwtestamentische prediking!

Zo is ook de prediking van Kohlbrugge. In een preek over 'het is volbracht', zegt hij: hoe kon Christus dit zeggen *voorafgaand* aan zijn dood? Was alles volbracht? Ja, Hij was door de godverlatenheid heengekomen. Daarin had Hij vastgehouden aan het 'mijn God'. Hij had zich erdoorheen *geloofd*! Toen werd het licht. De overwinning was behaald. Hij kon sterven – in principe was de overwinning al behaald.

Gods esa

Wat brengt Van de Beek ertoe om deze prediking niet te laten gelden? Het lijkt erop dat hij veel meer tilt aan het leed dat zich in de kosmos aftekent, dan aan de zonde van de mens. De werkelijkheid van de schepping tekent bij Van de Beek donker af. Daar ligt zijn eerste probleem. Hij legt de zonde in de schepping: 'de wet die Adam wordt gegeven, maakt duidelijk dat hij zondig is.' Van de Beek vermog niet in te zien dat het probleem van de mens de zonde is en dat deze *niet* verankerd is in de schepping.

Niet dat daarmee alle vragen zijn opgelost. Wie zal achter de engelenwereld kijken en de val van de boze? Maar daar ligt niet de focus van de nieuwtestamentische prediking. Die gaat ervan uit dat de schepping goed is. Ook de mens is goed geschapen. Maar door de zonde zorgt hij voor verwarring, dwaasheid en geweld. Daarvan moet hij verlost worden. In het boek Job ontmoet Job God tot twee keer toe. In de eerste ontmoeting kwam Job onder de indruk van Gods esa, zijn wijsheid in de schepping. Het oplichten daarvan was een voorwaarde voor de eigenlijke Godsontmoeting! Bij Van de Beek is deze esa, die Job zo raakte en die in de wijsheidsboeken in het OT zo prachtig naar voren komt volstrekt uit het beeld verdwenen. Waar dat gebeurt, wordt alles wrang en is er

geen juiste inschatting meer mogelijk van wat zonde is en wat zonde aanricht in de geschiedenis. In de zonde ligt ons belangrijkste probleem. En de verlossing van de zonde is te vinden bij het kruis. Dat hebben de meest illustere christelijke vaders gezien. Het zware pak van de schuld dat de pelgrim van Bunyan draagt, valt van zijn rug als hij het kruis ziet, d.w.z. als hij ziet dat Christus in zijn plaats lijdt en de weg opent tot God. En Kohlbrugge zegt dat God hem vroeg: 'Bent u tevreden met het Lam?' Onmiskenbaar was hij dat met het oog op zijn zonden tegenover God.

De tragedie kent een omslag in deze wereld

Van de Beek vraagt in navolging van Urs von Balthasar om aandacht voor het drama van het Evangelie. Terecht. Maar dan het drama zoals het naar voren komt in de klassieke tragedie, waarin God als alles vastloopt ingrijpt en de dingen *hier* recht zet en niet alleen aan gindse zijde van het graf. Juist omdat Hij het *hier* doet, gloort hier al iets van de opstanding van een nieuwe schepping door. Dit is ingezien door W. Aalders.

Kierkegaard wees erop dat het Evangelie 'herhaling' is. Hij wees op het belang van het 'ogenblik', het moment waarin heden, verleden en toekomst samenkomen. Dit ogenblik kan er alleen zijn als de eeuwigheid de tijd verlossend raakt. Bij Van de Beek is de tijd zoek geraakt, omdat de aardse werkelijkheid in het 'waarom' van Christus' kruiswoord is leeggezogen tot niets. En dat is ernstig. Dan wordt alles verward. Dan kan er geen sprake meer zijn van volheid van de tijd.

Kierkegaard zegt: 'Het begrip waar alles in het christendom om draait, is het begrip 'volheid van de tijd'. Maar 'de volheid van de tijd' is het ogenblik als het eeuwige, maar toch is het eeuwige tegelijk het toekomstige en het verleden. Als men hier niet op let, kan men geen enkel begrip vrijhouden van ketterse en verraderlijke componenten, die het begrip teniet maken.' Bij Van de Beek is het verleden niet betrokken in de volheid van de tijd – het is volledig afgeschaft. Dat leidt ertoe, aldus Kierkegaard, dat begrippen als bekering, verzoening, verlossing, opstanding en gericht in hun essentie worden aangetast.

De theologie van Van de Beek heeft veel weg van de gnostiek. Het is vreemd dit te zeggen. Want hij bestrijdt de gnostici, die God losmaakten van de schepping. Zij deden dat omdat de schepping slecht zou zijn en God dit niet kon zijn. Van de Beek echter zegt evenals de gnostici dat het kwade in de schepping aanwezig is. Anders dan zij verbindt hij deze verkeerde schepping tóch aan God en trekt daaruit vergaande conclusies, die de kern van het Evangelie raken. Deze stap durfden zij zelfs niet te nemen. In een vraaggesprek geeft hij aan dat het probleem van het lijden voor hem het meest essentiële probleem is in het geloof. Dat valt te merken. Maar is het niet uiterst onvoorzichtig om vanuit deze problematiek de hele geloofsleer te ontwrichten, waardoor je buiten de marge komt van wat de kerk der eeuwen beleed? En dat je anderen daarin meeneemt?

H. Klink, Hoornaar

Brood om van te leven

In de loop van het vorige jaar verscheen bij Uitgeverij Damon opnieuw een bundel "verhandelingen" van de kerkvader Augustinus over het Evangelie naar Johannes, getiteld *Brood om van te leven*, - een vervolg op de bundel *Geef mij te drinken*, die ik enkele jaren geleden in ons blad heb besproken². Na de 23 verhandelingen over Johannes 1 t/m 5 in de eerste bundel zijn er nu 29 bijgekomen, waarin de hoofdstukken 6 t/m 12 behandeld worden.

Oorspronkelijk uitgesproken als preken, maar later door de kerkvader omgewerkt tot "traktaten", vormen de verhandelingen een vrijwel complete vers-voor-vers-toelichting op heel het evangelie. Zij "sprankelen van levend geloof, diepe wijsheid en pastorale zorg", aldus de vertalers, en "behoren tot het onbetwiste hoogtepunt van de verkondiging in de vroege kerk. (...) Men kan

alleen maar grote bewondering hebben voor de zorgvuldige manier waarop Augustinus de soms moeilijke toespraken van Jezus in dit evangelie geduldig voor zijn toehoorders en toekomstige lezers heeft toegelicht."³

De titel van het boek, *Brood om van te leven*, verwijst naar Johannes 6 : 1 - 14, waarin wordt verteld, hoe een grote menigte met slechts vijf gerstebroden en twee vissen wordt gevoed, - een verhaal, dat in de eerste verhandeling van het boek centraal staat. De inleiding, die aan het boek voorafgaat, begint met een treffend citaat uit deze verhandeling: "Wie anders voedt ook nu de hele wereld, dan Hij die uit een paar korrels hele oogsten scheidt?"⁴

Tekenen

Augustinus beklemtoont nogal eens het *verwijzend*

karakter van de wonderverhalen. Wij moeten ervoor waken ons aan het verhaal te vergapen. Het heeft iets te *betekenen*; het is een *teken* van iets of iemand anders. Wij worden uitgedaagd om eens goed om ons heen te kijken en de alledaagse werkelijkheid nauwkeurig in ons op te nemen. Zo wil het verhaal van de wonderbare spijziging ons de ogen openen voor "de wonderlijke, ja de verbluffende werken van God in bijvoorbeeld een zaadkorrel"⁵, terwijl het de bedoeling van een opwekkingsverhaal is, dat wij "ons dieper bewust worden van het wonderbaarlijke van iedere geboorte in het leven van alle dag" en - vooral - dat wij gaan zien, wat het wil zeggen op te staan uit een geestelijke dood.⁶

In zijn verklaring van het verhaal over de wonderbaarlijke spijziging zegt Augustinus: "Niets is zonder betekenis. Alles wijst ergens op, maar het vraagt wel om een goed verstaander".⁷

In mijn recensie van het boek "Schatkamer van het geloof"⁸ heb ik erop gewezen, dat Augustinus van mening was, dat wij de Heilige Schrift niet kunnen begrijpen, wanneer ons de geestelijke, dieper liggende, verborgen zin ontgaat. Hier stuiten wij op het verschijnsel van de "allegorese", het "anders-zeggen", - een verschijnsel, dat, stoelend op de gedachte, dat de tekst een meervoudige betekenis heeft, door tal van exegeten in hun verklaring van de Bijbel veelvuldig is toegepast. Ook in *Brood om van te leven* komen we hiervan veel voorbeelden tegen. Ik geef er enkele uit de beide eerste verhandelingen.

In Johannes 6 : 9 is sprake van een jongen met vijf broden en twee vissen. De broden zijn geen tarwe-, maar gerstebroden, en als zodanig zijn zij, aldus de kerkvader, een beeld van het Oude Testament. Nu is het kenmerkende van gerst, dat het lastig is bij de eigenlijke zaadkorrel te komen. Deze is namelijk omgeven door een vlies, dat moeilijk loslaat. En dat is ook het geval met de letter van het Oude Testament, die met vleeselijke geheimen is omhuld. Maar dringt men door tot de kern, dan blijkt die letter voedzaam te zijn en te verzadigen.

De vijf broden verbeelden de vijf boeken van Mozes, de twee vissen staan voor de priester en de koning, de twee O.T.-ische personen, die het volk Israël moeten heiligen en leiden. Zij verwijzen naar Hem, die door het kaf van de gerst verborgen werd gehouden, maar door de kern zichtbaar werd gemaakt.

De broden moesten gebroken en vermenigvuldigd worden. Zo moeten ook de boeken van Mozes "gebroken", d.w.z. uiteen-gezet, uitgelegd, en daar-

door vermenigvuldigd worden. De gerst verbeeldt de onwetendheid van de "kinderen Israëls", waarop Paulus doelt, wanneer hij zegt: "Telkens wanneer Mozes wordt voorgelezen, ligt er een bedekking over hun hart, maar steeds wanneer iemand zich tot de Here bekeerd heeft, wordt de bedekking weggenomen."¹

In vers 10 lezen wij, dat de mensen op het gras gingen zitten. Dit wijst erop, zegt Augustinus, dat ze "in menselijke termen dachten en in het menselijke hun rust zochten, want er staat: De mens is als gras."²

In de pericoop, volgend op het verhaal van de wonderbare spijziging, lezen wij, dat de discipelen scheep gaan om naar Kapernaüm te varen. De evangelist zegt dan: "En het was reeds donker geworden en Jezus was nog niet tot hen gekomen" (vers 17). Augustinus tekent hierbij aan: "Natuurlijk was het donker, want het Licht was niet gekomen. (...) Naarmate einde van de wereld dichterbij komt, nemen de dwaalingen toe, worden de verschrikkingen talrijker en nemen ongerechtigheid en ongelooftoe."³

In vers 19 is sprake van vijftientig à dertig stadiën. Augustinus zegt: "Het getal vijf en twintig wordt gevormd uit het vijftal. En het getal vijf heeft te maken met de wet. Er zijn vijf boeken van Mozes. Er zijn vijf zuilengangen met zieken (Johannes 5 : 2). Er zijn vijf broden, die vijfduizend mensen voedden. Het getal vijftientig wijst dus op de wet. (...) Maar voordat het evangelie kwam, schoot die wet tekort in volmaaktheid. De volmaaktheid ligt besloten in het getal zes. Daarom heeft God in zes dagen de wereld vervolmaakt⁴ en die vijf worden met zes vermenigvuldigd, zodat de wet door het evangelie vervuld wordt, en zo wordt zes maal vijf dertig."

En nu komt Jezus naar de mensen toe, die bezig zijn de wet te vervullen. Maar hoe komt Hij? Augustinus verwoordt het zo: "Hij treedt de golven met zijn voeten: alle eigenwaan van de wereld houdt Hij onder zijn voeten, alle hoogmoed in deze wereld drukt Hij neer. Dit speelt zich af naarmate de tijd vordert en de ouderdom van de wereld toeneemt. Er is steeds meer verdrukking in deze wereld, steeds meer rampen, steeds meer verwoesting, het wordt allemaal steeds erger ..., maar Jezus komt voorbij en treedt met zijn voeten de golven."⁵

Tot zover Augustinus' Schriftverklaring. Een verklaring, die bij ons bij tijd en wijle als gekunsteld, als vergezocht overkomt, geen *uitleg*-, maar *inlegkunde*. Maar daarnaast worden wij niet zelden getroffen door een

bewonderenswaardige diepzinnigheid, waardoor de tekst, ook als het overbekende stof betreft, op een verrassende wijze voor ons gaat leven.

Het zal bij de lezers van ons blad dan geen verwondering wekken, wanneer wij de bundel *Brood om van te leven* van harte in hun belangstelling aanbevelen.

In een volgend nummer van ons blad hoop aandacht te vragen voor een biografie van de kerkvader, *Het leven van Augustinus*, geschreven door Possidius, een van zijn leerlingen, die tal van jaren tot zijn leefgemeenschap heeft behoord.

J.G. Barnhoorn, Nunspeet

Noten

- 1 *Brood om van te leven. Verhandelingen 24-54 over het Johannes-evangelie*, ingeleid, vertaald en van aantekeningen voorzien door Hans Tevel en Hans van Reisen. Uitg. Damon. ISBN: 978 94 6340 101 2. Prijs: € 49,90.
- 2 Zie *Ecclesia* d.d. 20-9-2014.
- 3 Blz. 41.
- 4 Blz. 9.
- 5 Blz. 71.
- 6 Blz. 9v.
- 7 Blz. 75.
- 8 Zie *Ecclesia* d.d. 14-12-2013.
- 9 II Corinthe 3 : 15.
- 10 Blz. 76.
- 11 Blz. 82.
- 12 Verwijzing naar Genesis 1,31-2,1.
- 13 Blz. 83.

Boekbespreking

Michael F. Bird, *The Gospel of the Lord: How the Early Church Wrote the Story of Jesus* (Grand Rapids/Cambridge, UK: Eerdmans, 2014), 394 pp., prijs \$30,-- (ISBN 978-0-8028-6776-6)

In deze mooie studie beschrijft Michael Bird, die docent aan het Anglicaanse Ridley Melbourne Mission and Ministry College is verbonden, niet alleen op welke manier de eerste christenen het leven van Jezus beschreven, maar geeft hij ook een beoordeling van de manieren waarop eigentijdse en twintigste-eeuwse nieuwtestamentici deze beschrijvingen hebben gereconstrueerd. Ernstige kritiek uit hij op de zogenaamde 'vorm-historische methode'. Een methode die onder andere door Rudolf Bultmann is gehanteerd vanuit de vooronderstelling dat zo goed als niets kunnen weten over de historische Jezus.

Bird is niet de eerste die erop wijst dat deze benadering volstrekt geen recht aan de grote betekenis en ook nauwkeurigheid van mondelinge overlevering. Daarnaast gaat de vorm-historische methode er ten onrechte vanuit dat vertellingen altijd aan een bepaalde nauwkeurige te omschrijven vorm moeten voldoen en altijd in een en dezelfde setting is ontstaan. Echter, nog het een noch het ander is nodig. Trouwens, wij kunnen de betekenis van de kruisdood van Jezus niet begrijpen los van Zijn leven.

De eeuwenlang binnen de christelijke kerk onbetwiste visie dat de Evangelien werden geschreven om de getuigenissen van het leven van Jezus op aarde te bewaren, is veel plausibeler dan allerlei latere en eigentijdse reconstructies. De Evangelien zoals wij die

kennen, zijn gebaseerd op de verslagen van ooggetuigen. Juist de auteur van het vierde Evangelie, een Evangelie dat menig nieuwtestamenticus van weinig historische waarde acht, beklemtoont dat hij een ooggetuige is. En er is geen reden daaraan te twijfelen.

Bird brengt naar voren dat wij de Evangelien als een soort van antieke biografie moeten zien. Het unieke is niet in eerste instantie het genre, maar de inhoud. Een antieke biografie had niet de pretentie het leven van een persoon volledig te beschrijven. Het leven van een persoon werd getekend als een model ter navolging. Het unieke van de Evangelien is dat de persoon die hierin wordt beschreven veel en veel meer is dan een model ter navolging. Hij is de Zaligmaker.

Bird wijst erop dat de achtergrond van de typering 'Evangelie' voor de boodschap van het sterven en de opstanding van Jezus is het Hebreeuwse werkwoord 'bissēr' is. Dat is een brengen van een goede boodschap. Vooral moeten we dan denken aan de vermeldingen van dit werkwoord in de tweede helft van het boek Jesaja. Daar gaat het om de vreugdevolle aankondigingen van een nieuwe uittocht. De gebeurtenis die in de dood en opstanding van Jezus tot vervulling kwam.

De Evangelien kregen schriftelijk vorm tegen het einde van de eerste generatie christenen. De Evangelien zijn bedoeld als een geautoriseerd apostolisch getuigenis

aangaande Jezus. Ongetwijfeld gingen schriftelijke aantekeningen van uitspraken van Jezus en gebeurtenissen uit het leven van Jezus aan de compositie van de Evangelien vooraf. Het gemeenschappelijke materiaal van Mattheüs en Lucas wordt door het overgrote deel van de nieuwtestamentici als een bewijs gezien dat er een schriftelijk document, - een document dat men de naam Q geeft - is geweest met uitspraken van Jezus. Bird brengt naar voren dat wij nooit het hypothetische karakter van deze constructie moeten vergeten.

Zelf gaat hij wel uit van een dergelijk schriftelijk document. Een document dat in beginsel al kan zijn ontstaan vóór de kruisdood van Christus als aantekeningenboekje. Bird laat in het midden of al het gemeenschappelijk materiaal van Mattheüs en Lucas uit dit document afkomt. De overeenstemming in wording en ordening van het materiaal is voor hem een aanwijzing dat Lukas van Mattheüs gebruik moet hebben gemaakt. Heel waarschijnlijk is dat de lijdens-

geschiedenis al heel vroeg op schrift is gesteld. Dat na Christus' dood en opstanding een bron met uitspraken van Jezus gefunctioneerd heeft los van de lijdensgeschiedenis moeten wij uitgesloten achten.

Uit de studie van Bird kunnen we leren dat de Evangelien ons een betrouwbaar portret van de persoon, het werk en het onderwijs van Jezus bieden. De christelijke kerk heeft alle vier de ons bekende Evangelien bewaard en die niet vervangen door een harmonie. Zo'n harmonie is in de tweede eeuw wel geschreven en wel door Tatianus. De kerk heeft gevoeld dat de vier portretten van Jezus weliswaar onderling verschillen - en dat geldt zeker de synoptici aan de ene kant en het Evangelie naar Johannes aan de andere kant - maar elkaar niet tegenspreken. Zij vullen elkaar aan en bieden samen een dieper zicht op Jezus en Zijn werk dan een harmonie kan doen.

P. de Vries, Hardinxveld-Giessendam

Een woord van Maarten Luther

Het Koninkrijk der hemelen is als een zuurdeeg, dat een vrouw nam en verborg in drie maten meel, totdat het geheel gezuurd was.

Mattheüs 13: 33

Nadat het Evangelie als een nieuw zuurdeeg eenmaal door het menselijk geslacht (dat is het deeg) gemengd is, zal het tot aan het einde van de wereld niet ophouden, maar zal het door de hele massa trekken van degenen die zalig moeten worden. Het zal allen bereiken die het waard zijn, ook tegen de wil van alle porten van de hel in. En zoals het onmogelijk is dat het zuurdeeg, als het eenmaal door het deeg gemengd is, weer van het deeg gescheiden wordt, omdat het de

eigenschap van het deeg heeft veranderd, zo is het ook onmogelijk dat de christenen van Christus weggerukt worden. Want Christus is in hen opgenomen als een zuurdeeg, zodat het één lichaam is, één geheel, één koek, één brood. Daarom is het voor de boze vergeefse moeite de kerk uit de wereld te verjagen en te vervolgen. Dat zou hetzelfde zijn als wanneer hij Christus van de gelovigen zou willen scheiden en het zuurdeeg van het deeg.